

más halandónak, ő ódon, levendulaszagu leveles ládákat bolygat meg, a Nemzeti Muzeum öreg fólíánsai közé temetkezik s e század első felének erjedő, bizarr, színes időszakát, híres íróit, színészeit, színésznőket, politikusokat, más művészeket támaszt föl és rájuk sugározta a költői lánglelke magikus sugarait. Nem lehet e könyvet meghatottság nélkül olvasni. Többek ezek, mint érdekes novellák, ezek tények, kulturadokumentumok, hozzá tartoznak a megszületett kultur

Magyarországhoz s Váradi Antal nemcsak gyönyörködtetett minket, de gazdagabbá tette a lelkünket. Jó, jobb és legjobb novella ezrével terem, de ilyen érdekes, jellemző és költői írások a régi Budáról, a régi Pestről, a most letűnt művész-generációról még nem láttak napvilágot. Aki elolvassa őket, egy-egy forró könyccseppel válik meg tőlük s örül, hogy ismeretséget kötött velük.

(K. M.)

□ □ □

□ A PÁLFALVI SZÉLMOLNÁR. (Irta: Árkosi Ferenczi Kálmán. Budapest, 1911. Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása.)

□ A népies elbeszéléssel szemben körülbelül olyan bizalmatlanságot érzek, mint amikor a színlap népszínművet hirdet. És csakugyan, nem valami gazdag és nivós a mi népies irodalmunk. „Népies.“ Erre a szóra mindég valami hamis etnográfiai állítással és dekoratív círádással ékesített irodalmi mesterkéeltség jut az eszembe.

□ És most kénytelen vagyok mégis behódolni a népies irodalom előtt. Ez a kötet, amelyet egyfolytában kétszer olvastam végig, rohammal vette be az elfogultságomat. Aki írta, nagyon csöndes, meditáló ember, egy fővárosba száműzött székely, akire hánézek. a messzenéző és fátyolos kék szemében mindég székely hegyek, bércek bús vágyódású reminiscenciáját érzem. Ez a hallgatag és érdekes ember most elmond egyet és mást az ő nagy, bús hazanézésének álmaiból. Szinte érzem, amint megfogja a kezemet és vezet a Királyhágó felé, ahonnan álmélkodó és titokzatos, csodákat-mutató tekintet esik Erdélyország felé. Ahogy olvasom a könyvét, este, lámpafényű intimitásban, ahogy érzem a csontos pogány kezének érintését a csuklómon, még a hangja is megszeng a fülemben. Egy táltos szólal, aki itt maradt és most szegény, bús kőházak rengetegében eltévedt kún táltos, nem zengheti már a hadak utjának misztikus regéjét. Új fájdalmak, szomorú székely sorsok, bús kallódások, elmúlások siró szavát zokogja a fülemben . . .

□ . . . De ez a zokogás az egész székely nemzet siró szava. Ami fájdalom, ami elnyomottság, leromló dicsőség, multakba visszavágyás, jelennel békétlenség van abban a hegyek mögé szorult kis népben, az soha ékeesebben, finomabb jellemzéssel nem szólalt még meg, mint Árkosi elbeszéléseiben. Egy-egy elbeszélése, „A pálfalvi szélmolnár“, vagy a „Berei Ádám tragédiája“, avagy akár „A Mihály uram urasága“ mind, mind nem egy ember bús, vagy néha olyan nevető-siróan tragikomikus sorsa; de egy egész nép általános tragikumát magába foglaló. A kis és nagy érzések, az apró bánatok, végzetes hibák itt, dacára az igénytelen és szerény novellaformának, kiszélesednek, általános érdekűvé lesznek. Szinte úgy érzem, hogy az egész székely nép végzete fejeződik ki bennük olyan tömörséggel, amelyet történeti tragédiában is ritkán találunk. „A semmit-nézők felekezete“ félelmetesen nemzeti tragikumú, a „Vásár után“ pedig nagyon jellemző, minden etnográfiai sallang nélkül is annyira finoman épített dialógusokkal ékes, hogy attól, aki ezt írta, én reménykedve várom a székely népdramát, amely még megírásra vár.

□ Az a nyelv, amelyen ezek a csöndes, de annyira szívbe markoló történetek íródtak, tömör, hatásos és egyszerű, szinte puritán magyar nyelv. Aki így tud írni és ilyen kis keretben, minden kiáltó hang nélkül ki tudja fejezni egy pusztuló, vesző nép egész tragédiáját, az nagyon jeles ember és megérdemli, hogy a könyvét mindenki elolvassa.

B. I.

